

Universal Declaration of Human Rights - Altai, Southern

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the UDHR in Unicode project, <http://www.unicode.org/udhr>.

Кижининг тап-эриктерининг Текиши Декларациязы

Генеральный Ассамблея 1948 жылдың январ айының 10-чы күнүндө жараткан

Жартамал

Кижилик билезининг ончо турчыларының жарамыкту, жакшы жанын, онойдо ок тенг-тай ла туура салбас тап-эриктерин аяруга алганы омордың жайымының, ак-чегининг ле текишилей амыр-энчүнинг төзөгөзи болот; кижининг тап-эригин керекке албай, кыйа көргөни шок-табаруларга эжеленин аяруга алып, ононг улам кижиликтинг агару күүн-табын ачындырат. Улуста ачык сөстинг жайымы болотон ло жедикпес-тутактан ла коркорынанг жайым жадын-жүрүмди төзөгөни улустынг ичкери жүткимели деп жарлалган; кижининг тап-эриги жасактынг жагыла кыйалтазы жогынанг корулалары аяруга алылар учурлу. Чокымдан айтса, кижини көмө базышка удур туруп чыгарының эпаргазыла тузаланбазын; албатылар ортодогы нарылык колбулардың өзүмин жөмөдөрүн аяруга алып; онойдо ок Бириктирилген Нациялардың калыктары бойының Уставында кижининг төс тап-эригине бүдүмүзин жөмөдөрүн аяруга алып, үзеери кажы ла кижининг кижилик күүндү байлыгын ла эр ле эпини кижининг тенг-тай тап-эриктү болорын аяруга алып, жайым айалгада социальный ичкери өзүмди ле жадын-жүрүмдинг айалгазын ондолоторын жөмөдөр деп шүүштеге келген; турчы-ороондор Бириктирилген Нациялардың Организациязыла өмө-жөмө иштеери деп молонгонун аяруга алып, жөмөлтөболуш ажыра текиши тоомжуга ла кижининг тап-эриктерин ле төс жайымын буспас деп айдар керек; бу тап-эриктердинг ле жайымының текиши учурын ондоорын аяруга алганы, бу молуну жүрүмде толо бүдүреринде сүрекей жаан учурлу болгонун база аяруга алып, Генеральный Ассамблея кижининг тап-эриктерининг чындык Текиши Декларациязын жүрүмге кийдиретен каруулу иш деп жарлап жат. Каруулу ишти бүдүрерге текиши калыктар, ороондор илбиркеп жүткисир учурлу. Кажы ла кижини, онойдо ок общественнынг кажы ла органы чындык, жүрүмдик Декларацияны аяруга алып, үредүнн ле билгирдинг шылузында бу тап-эриктерди ле жайымды тоорына, жеткилдеерине болужып-жөмөжөрине амадазын. Онойдо ок калыктар ла ороондор ортодо иш ажыра озочыл амадулу, текишилей жарамыкту жедимге жедер. Ол каруулу ишти Бириктирилген Нациялардың Организациязының турчы-ороондорының калыктары ортодо, онойдо ок омордың юрисдикциясындагы жерлердеги журтап жаткан калыктары ортодо текишилей тооп, жүрүмде кийдирерин жеткилдеер.

1-кы тизим

Ончо улус ак-жарыкка жайым ла тенг-тай тап-эриктү туулат. Олор санааукаалу ла чек күүн-тапту болуп бүткен ле бой-бойын карындаш кирези көрөр лө жүрер учурлу.

2-чи тизим

Кажы ла кижиде чындык Декларацияла жарадылган ончо тап-эриктер ле жайым болор учурлу. Мында угы, бүдүмининг өнги, бүдүми, тили, жагдаган жагы, политикалык эмезе өскө көрүми, угы-төзи, социальный айалгазы, аргазы аайынча бир де анылаш-ылгамал жок болор учурлу.

Ого үзеери кижининг журтап жаткан жеринен камааны жогынанг политикалык тап-эрик аайынча эмезе калыктар ортодогы учуры аайынча бир де анылангыш-башкаланыш болбос учурлу. Кижининг жаткан жери келминг де камаанду, келминг де корулында, бойын бойы башкарынбай да турган болзо эмезе бойының (жеринде) суверенитетинде кандый бир түдулу да болгонунанг камаанду болбос учурлу.

3-чи тизим

Кажы ла кижиге јадын-јүрүмге, јайымга ла тагынан бойына тийерге јарабас тап-эриктү.

4-чи тизим

Кем де јалчы эмезе албанду базынчык айалгада болбос учурлу; јалчыларды садарынын эмезе јалчыланарынын, базынарынын ончо бүүдүми јарадылбай јат.

5-чи тизим

Кем де кандый да кыйынга эмезе онынг учурын, тоомузын тўжўрип турган кижиге кўўни јок базынышка алдыртпас учурлу.

6-чы тизим

Кажы ла кижиге, кайда да јүрзе, онынг правосубъектозын тоорына тап-эриктү.

7-чи тизим

Ончо улус јасактын алдында тең-тең, кандый ла ылгаи јогынан јасактын тең-тай корулына тап-эриктү. Ончо улус чындык Декларацияны бузуп турган кыйыкташтан тең-тай корулга тап-эриктү. Онойдо ок ондый кыйыкташка текериштег база тап-эриктү.

8-чи тизим

Кажы ла кижиге ого Конституцияла эмезе јасакла берилген тўс тап-эриктери бузулган тўжында ийделү, тоомулу эл јаргыларда тап-эриктерин једимдү орныктырарга тап-эриктү.

9-чы тизим

Кемди де тууразынан ојолоорго, тударга эмезе сўрерге јарабас.

10-чы тизим

Кажы ла кижиге онынг тап-эриктерин ле молуларын чокымдаарга, онойдо ок ого эдилген уголовный бурулаштын тўзөгөзин чокымдаарга толо тең-тайга тайанып, онынг кереги ачык-јарык айалгада кўрүлзин ле јаргы ак-чек, кемнен де камаанду эмес чындык болзын деп тап-эриктү.

11-чи тизим

1. Кажы ла кижиге шок-керек эткен деп бурулатса, онынг бурузы јок деп ачык јаргыда јасактын ээјизиле јарталбаганча, ол өйдиг туркунына коруланарына керектү ончо аргаларла јеткилделер деп тап-эриктү.

2. Кем де кандый бир керекти эткен эмезе нени де этпеген деп шылтакка тайанып, шок-керек эткен деп јаргылатпас учурлу. Шок-керекти эдер тўжында национальный јасак эмезе калыктар ортодогы тап-эриктер аайынча шок керек деп чотолбогон болзо. Онойдо ок шок-керек эдилген өйдө, болгодый кезедүге кўрө, кату кезедү эдилбес.

12-чи тизим

Онынг тагынан ла билелик јүрүмине тууразынан кем де киришпес учурлу. Онойдо ок кем де онынг айыл-јуртына, корреспонденциязынын јажыдына эмезе онынг ады-јольина, јүрүмине тууразынан кирижер учуры јок. Кажы ла кижиге ондый табарудан, кирижеринен коруланар јасакка тап-эриктү.

13-чи тизим

1. Кажы ла кижиги кажы ла ороон келинде жайым жүрер ле журтап жадарга жерди талдап алар аргалу.
2. Кажы ла кижиги кандый ла орооннон жүре берер, ол тоодо бойынын, онойдо ок бойынын ороонына бурылар тап-эриктү.

14-чи тизим

1. Кажы ла кижиги истежүден улам өскө ороондо коруланар жерди бедиреер ле коруланар жерле тузаланар аргалу.
2. Бу тап-эрикле кандый истежү тужында тузаланарга жарабас. Качан чын ла политикалык эмес шок-кылык эмезе керектер Бириктирилген Нациялардын Организациязынын амадуларына ла ээжилерине келишпей турза.

15-чи тизим

1. Кажы ла кижиги гражданство алар тап-эриктү.
2. Кандый да кижининг гражданствозын эмезе гражданствозын кубулар тап-эригин ала-көнчө айрыырга жарабас.

16-чы тизим

1. Эр келине жеткен эр ле эшии улус угы-төзиненг эмезе жандаган жангынан камааны жогынан айыл-журт тудуп, билелү болор тап-эриктү. Олор айылжуртты төзөөр, журтаар ла айрылыжар тужында тең-тай тап-эрикле тузаланат.
2. Айыл-журт төзөп жаткан эки жаны экүлези жайым ла эптү-рөптү сөслө, күүнле биригер аргалу.
3. Биле общественнынг төзи, төзөгөзи, ол общественнынг ла государствоннынг жанынанг корулашка тап-эриктү.

17-чи тизим

1. Кажы ла кижиги алкы-рөөжө тангынанг ээленер, эмезе өскөлөриле де кожго ээленер тап-эриктү.
2. Келинг де алкы-рөөжөзин тууразынанг келип айрыырга жарабас.

18-чи тизим

Кажы ла кижиги жайым күүн-санаага, ак-чекке ле кудай жангына тап-эриктү; бу тап-эрикке бойынынг кудай жангын эмезе көрүмин солтыры кирет, бойынынг жангын жайым жандаары эмезе көрүмин тангынанг бойы, эмезе өскө улусла кожго жандаары база кирет. Кудайлык чүм-жанг жанжыгуларды өткүреринде тап-эриктү.

19-чы тизим

Кажы ла кижиги бойында жайым көрүмдү ле оны жайым чыгара айдар тап-эриктү. Ол тап-эрик аайынча бойынынг көрүминенг жайым тудунар ла государствоннынг гран-кыйузынанг камааны жогынанг жетирүлерди ле көрүмсанааларды кандый ла эп-сүмелерле бедиреер, алар ла таркадар тап-эриктү.

20-чи тизим

1. Кажы ла кижиги амыр-энчү жуундарга ла ассоциацияларга кирер жайым тап-эриктү.
2. Кемди де кандый бир ассоциацияга албан күчле кийдирилер аргазы жок.

21-чи тизим

1. Кажы ла кижиги ороонды башкараарында чике эмезе жайым талдап алган чыгартулу улус ажыра туружар тап-эриктү.
2. Кажы ла кижиги бойының ороонында госслужбага тенг-тай кирер тап-эриктү.
3. Башкаруның жангының төзөгөзінде эл-жонның күүн-табы болор учурлу; ол күүн-тап ангылу өйдиг бажында өдүн турган ак-чек талдаштарда көрүлөр учурлу. Ол талдаштар текиш ле тенг-тай талдаачы тап-эрикле өдөр учурлу. Жажытту үнберишле эмезе жайым үнберишти жеткилдеечи өскө дө бүдүмле өткүрилзин.

22-чи тизим

Кажы ла кижиги общественның турчызы, айдарда, ол социальный жеткилдешке, жайым өзүмге тап-эриктү. Ол экономикалык, социальный ла культурный бөлүктөрдө национальный эп-аргалар ла калыктар ортодо өмө-жөмө иш, онойдо ок кажы ла ороонның сайламазы ла аргалары ажыра ичкери өзөр тап-эриктү.

23-чи тизим

1. Кажы ла кижиги ишке, ишти жайым талдаарына, иште ак-чек ле жарамыкту айалгага, иштеер жери жок айалгадан корулаалар тап-эриктү.
2. Кажы ла кижиги кандый да кыйыкташ жогынан тенг-тай иш учун тенг-тай ишталду болор тап-эриктү.
3. Кажы ла кижиги жолду кайралга тап-эриктү. Онызы кижиге керектү жадын-жүрүмге ле билезине жарамыкту жадынды жеткилдеер учурлу. Керек туужында, өскө дө социальный жеткилдеиле үзеери жеткилделер.
4. Кажы ла кижиги профсоюзный биригүни төзөөр лө профсоюзтарга бойының илбүлерин корыыр амадула кирер тап-эриктү.

24-чи тизим

Кажы ла кижиги амыраарга ла бош өйгө тап-эриктү. Онойдо ок иштеер күнди керектү келинде тузаланаары ла төлөлип турган жанжыккан амыралта (отпуск) керегинде тап-эрик база кирет.

25-чи тизим

1. Кажы ла кижиги жүрүмдик кели бийик болорына тап-эриктү. Курсактамагы, кийим-тудумы, айыл-журты, медициналык жеткидежи, керектү соцеткилдеш су-кадыкты, жадын-жүрүмди керектү келинде, некелтелерге келиштире болор учурлу. Иш жок артса, оору-жобол болзо, кенек артса, жангыскан артса, карыыр жажы жетсе эмезе оның бойынан камааны жок күч айалга боло берзе, кажы ла кижиги тап-эриктү.
2. Энелик ле оогош балдар ангылу болушта ла кичеемелге тап-эрик берет. Ончо балдар биледе, онойдо ок биледе эмес те айалгада чыккан болзо, ончозы тенг-тай социальный корулашла тузаланаар учурлу.

26-чы тизим

1. Кажы ла кижиги үредүге тап-эриктү. Үредүлик акча төлөбөзине болор учурлу. Анчада ла баштамы ла текиш үредүлик. Баштамы үредүлик кыйалтазы жогынан болор учурлу. Технический ле профессиональный үредү ончозына жарамыкту болор учурлу. Кажы ла кижининг аргаларына тайанып, бийик үредү база ончозына жолду болор керек.
2. Үредүлик кижининг ичкери өзүмине ууламжылу болор учурлу. Кижининг тап-эриктерине ле жайымының төс ууламжыларын элбедерине ууландырылар учурлу. Үредүни калыктар ортодо тоолмуга, набылыкка,

текиши тил табарына жолду болор учурлу. Угы-төзи ле жагдаган жагдары аайынча бөлүктөр ортодо ондомолды жөмөөр. Амыр-энчүни жөмөөри аайынча Бириктирилген Нациялардын Биригүзининг өткүрүп турган ижин жөмөөр учурлу.

3. Ада-энелер оогош балдарына үредүликтинг бүдүмин талдаарында тапэриктү.

27-чи тизим

1. Кажы ла кижии общественнынг культурный жүрүминде эрчимдү туружар тап-эриктү. Кеендикле таныжар, билим өзүмде туружар, турулталарыла тузаланар аргалу.

2. Кажы ла кижии онынг көгүс байлыгын, ар-жөжөлик илбүлерин корыыр тап-эриктү. Билим, литературалык эмезе художественный иштинг авторы болзо, ол тап-эриктү болор учурлу.

28-чи тизим

Кажы лакижи социальный ла калык ортодогы ээжи-аайга тап-эриктү. Мында чындык Декларацияда жарадылган тап-эриктөр ле жайым бүткүлинче бүдөр аргалу.

29-чы тизим

1. Кажы ла кижии общественнынг алдында молду. Шак ла мында кижининг толо ло жайым ичкери өзүми болор аргалу.

2. Кажы ла кижии бойыннынг тап-эриктөрүн ле жайымнын жүрүмде кийдирип тура, жасакла жарадылган тудуларды буспас учурлу. Ыскө улустын тап-эриктөрүн, жайымнын тооп, баалап, демократиялык общественнынг текиши некелтезин, ээжизин буспас учурлу.

3. Бу тап-эриктөрдү ле жайымды кийдирип, ол онойдо ок Бириктирилген Нациялардын Биригүзининг ээжилерине, некелтелерине ол удур болбос учурлу.

30-чы тизим

Чындык Декларацияда жарадылганын кандый бир ороонго, бир бөлүк улуска эмезе тагынан улуска кандый бир иш эдерге эмезе кандый бир керекти эдерге, чындык Декларацияда жарадылган тап-эрикти ле жайымды жоготторго ууландырылган деп ондоорго жарабас.
